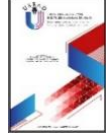

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi - International
Journal of Social Sciences Academy, Yıl 4, Year 4, Sayı 8, Issue 8,
Nisan 2022, April 2022
e issn: 2687-2641

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE {+sAl} BİÇİM BİRİMİ VE "SAL" ADI {+SAL} FORM UNIT AND "SAL" WORD IN TURKISH

Turgut YEŞİLÖZ

Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Uzmanı, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı,
Sivas/Türkiye.

Turkish Language and Literature Scientist, Sivas Cumhuriyet University, Faculty
of Letters, Turkish Language and Literature,
Sivas/Turkey.

turgutyesiloz@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3692-8030

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1032582

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 04.12.2021

Kabul Tarihi / Date Accepted: 02.04.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.04.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Nisan / April

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Yeşilöz, Turgut (2022). Türkiye Türkçesinde {+Sal} Biçim Birimi ve "Sal" Adı. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 4(8), 241-255.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: {+sAl} biçim birimi dil bilgisi kitaplarında Dil Devrimi sonrasında Arapça {+î} nispet biçim birimini karşılamak amacıyla Fransızca {+Al} nispet biçim biriminden Türkçeye uyarlanırken "siyasa" ve "ulus" gibi sözcüklere getirildikten sonra {+sAl} biçiminde yanlış ayrılmasından oluşmuş biçim birim olarak tanımlanmıştır. Başlangıçta {+sAl} biçim birimi yalnız Türkçe sözcüklerde kullanılırken daha sonra dilimize yerleşmiş yabancı sözcüklere de eklenmiştir. Derleme Sözlüğü, araştırmacılara özellikle "sal" sözcüğünün ağızlarında bulunup bulunmamasıyla ilgili önemli sonuçlar vermiştir. Çalışmalar sonucunda Türkiye Türkçesinde {+sAl} biçim birimi dışında müstakil bir "sal" sözcüğü kullanımı tespit edilmiştir. Çalışma, temelde iki başlıkta ele alınmıştır. İlk olarak "kumsal" sözcüğü "sal" sözcük yapısı {+sAl} biçim birimi dışında ele alınmıştır. Dil Devrimi ile birlikte kullanılmaya başlanmış olan {+sAl} biçim birimi ve daha önceden kullanılmaya başlanmış "uysal" sözcüğü {+sAl} biçim birimi alt başlıklarda ele alınmıştır. {+sAl} biçim birimi kendi içinde iki alt başlığa ayrılmış. Birinci olarak addan sıfat yapan {+sAl} biçim birimi ele alınmıştır. İkinci olarak da eylemden sıfat yapan {+sAl} biçim birimi ele alınmıştır. Dil Devrimi sonrasında yaygınlaşmış olan {+sAl} biçim birimi günümüzde kullanılan en işlek biçim birimlerinden biri olmuştur. {+sAl} biçim birimi günlük hayatta bilinçli ya da bilinçsiz olarak oldukça fazla kullanılmaya devam etmektedir. Türkiye Türkçesinin sistematik yapısı gereği {+sAl} biçim birimi ya da dile yerleşmeye uygun biçim birimleri her zaman olacaktır. Türkçe Sözlük'te madde başı olarak kullanılan {+sAl} biçim birimi ve "sal" sözcüğü tablo hâlinde sunulmuştur. Ayrıca daha önce bu konularda yapılmış araştırmalar incelenmiş ve başlıklandırma bunun üzerine şekillenmiştir. İlk olarak Meninski'ye başvurulmuş ve günümüzdeki araştırmacıların da bu biçim birime bakış açıları ele alınıp çalışma neticelendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: {+sAl} Biçim Birimi, Sal Yapısı, Ek

Abstract: The {+sAl} suffix was adapted into Turkish from the French {+Al} suffix in order to meet the need of Arabic {+î} nispet suffix after the Language Revolution in grammar books and this {+sAl} suffix is defined as a suffix which was wrongly separated as {+sAl} after being added to some Turkish words such as "siyasa" and "ulus". While the {+sAl} suffix was initially added only in Turkish words, it has become to be added to the non-Turkish origin words. The Compilation Dictionary has given researchers some important results about if the "sal" suffix can be found in the accents being used in Turkey or not. As a result of the studies in this field, the use of a separated "sal" has been detected in today's Turkey's Turkish apart from the {+sAl} suffix. The study has basically been conducted under two headlines. At first, the word form "kumsal" was considered as a different form apart from the "sal" suffix. With the Language Revolution, the {+sAl} suffix and the "uysal" word was considered under two different subheadings. In addition, {+sAl} suffix was divided into two subheadings. The {+sAl} suffix which makes an adjective from a noun and the {+sAl} suffix which makes an adjective from a verb was discussed. At present, the {+sAl} suffix has become one of the most common used suffixes after the Language Revolution and people continue using the {+sAl} suffix consciously or unconsciously and they use it at a quite high rate in their daily lives. Due to the systematic structure of Turkey's Turkish, there will always be a new suffix or new suffixes like {+sAl} which are suitable to be borrowed from other languages into Turkish language. The {+sAl} suffix which is used as the beginning of an item in the Turkish Dictionary and the word "sal" have been presented in a table. Besides, the previous studies which was made in these subjects were examined, so the titling is an outcome of this examination. After having examined the studies of Meninski in this field at first, the viewpoints of the current researchers have also been examined and the study was concluded.

Key Words: {+sAl} Morphological Unit, Sal's Structure, Suffix

GİRİŞ

Arapça {+î} nispet biçim birimi Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle beraber dilimize yerleşmiş bir biçim birimi olup yüzyıllardır kullanılmıştır. Dil Devrimi ile birlikte 1930'lu yıllarda Güneş Dil Teorisi destekli Türkçe kökenli sözcüklerin

kullanımına önem verilmeye başlanmıştır. Türkçenin yabancı sözcük ve biçim birimlerden arındırılması için çalışmalara başlanmıştır. Bu doğrultuda Arapça {+î} nispet biçim birimini karşılamak için Fransızca {+Al} biçim biriminden yararlanılmıştır. Bazı araştırmacılar temelde "kumsal" ve "uysal" sözcüklerinden hareketle {+sAl} biçim biriminin Türkçe kökenli olduğunu ispat etmeye çalışmış. Buna karşın bazı araştırmacılar da bu biçim biriminin Türkçe olmadığını, Fransızca kökenli olduğunu araştırmalarında ispat etmeye çalışmıştır. {+sAl} biçim biriminin ve "sal" sözcük yapısının kullanıldığı "kumsal" ve "uysal" sözcükleri dışındakiler Arapça {+î} nispet biçim birimini karşılamak için Dil Devrimi sonrası tercih edilen sözcükler olmuştur. Arapça {+î} nispet biçim birimi Türkiye Türkçesine yerleştiği için Türkçe Sözlük'te madde başı sözcüklerde sıkça kullanılmıştır.

Arapça {+î} nispet biçim birimi kapsamlı kullanımı olduğundan dolayı Türkçe Sözlük'te bu yapının kullanıldığı sözcükleri tanımlamak için birden fazla karşılama yolu tercih edilmiştir.

1. Türkçe Sözlük'te Arapça nispet {+î} Biçim Birimini Karşılama Yolları

1. "-A ait" Biçim Birimi ile Karşılama:

lafzi: Sözün söylenişine, yapısına ait.

tasavvufi: Tasavvufa ait.

2. "-A benzer" Biçim Birimi ile Karşılama:

Avrupai: Avrupalılara benzer.

Garpkâri: Batı örneklerine benzer

3. "-A göre" Biçim Birimi ile Karşılama:

nispi: Birbirine göre.

tahminî: Oranlamaya göre.

4. "-A ilişkin" Biçim Birimi ile Karşılama:

zatî: Kişiye ilişkin.

nebevi: Peygambere ilişkin.

semavi: Gökle ilgili, göğe ilişkin.

5. "-Al" Biçim Birimi ile Karşılama:

cinsî: Cinsel.

esasi: Asal.

içtimai: Toplumsal.

6. "-An" Sıfat-Fiil Biçim Birimi ile Karşılama:

hayalî (1): Gerçekte var olmayan.

keyfî: İsteğe bağlı olan.

maşerî: Maşeri andıran.

maşerî: Topluluğa ait olan.

zahirî (1): Görünen.

7. "-ArAk" Biçim Birimi ile Karşılama:

gayriihtiyari: Elinde olmayarak.

samimi: Senli benli olarak.

8. "-Ay" Biçim Birimi ile Karşılama:

amudi: Dikey.

suni: Yapay.

ufki: Yatay.

9. "-A yarar" Biçim Birimi ile Karşılama:

sıhhi: Sağlığa yarar.

10. "-cık" Biçim Birimi ile Karşılama:

suni: Yapmacık.

zahirî (2): Yapmacık.

11. "-cU" Biçim Birimi ile Karşılama:

hayalî (2)¹: Karagözcü.

12. "-ÇA" Eşitlik Biçim Birimi ile Karşılama:

adedî: Sayıca.

behimi: Hayvanca.

insani: İnsanca.

13 "-ÇA" Yapım Biçim Birimi ile Karşılama:

Arabi: Arapça.

itibari: Saymaca.

Farisi: Farsça.

14. "-ÇI" Biçim Birimi ile Karşılama:

nihai: Sonuncu.

udi: Utçu.

zuhuri: Taklitçi.

15. "-ÇII" Yapım Biçim Birimi ile Karşılama:

ehlî: Evcil.

¹ Sözcüğün TDK Türkçe Sözlük'te verildiği 2. anlamı.

16. "çok" Zarfı ile Karşılama:

kuzguni: Çok koyu.

zifirî: Çok koyu.

17. "-DA" Bulunma Durumu Biçim Birimi ile Karşılama:

fevkani: Üstte, üstteki.

18. "-DAn" Biçim Birimi ile Karşılama:

cevizî: Cevizden yapılmış.

ferî: İkinci dereceden.

gayrıresmî: Devletin koyduğu kurallar dışında kalan.

19. "-dAş" Yapım Biçim Birimi ile Karşılama:

asri: Çağdaş.

20. "en" Zarfı ile Karşılama:

asgari: En az.

azami: En çok.

21. "-GAN" Biçim Birimi ile Karşılama:

lüzuci: Yapışkan.

22. "... gibi" Biçim Birimi ile Karşılama:

Avrupai: Avrupalılar gibi.

23. "-IcI" Biçim Birimi ile Karşılama:

inzibati: Sıkı düzeni sağlayıcı, düzene bağlayıcı, insan davranışlarını sınırlayıcı, düzenleyici, baskı altına alıcı.

zecrî: Zorlayıcı.

24. "-I" Biçim Birimi ile Karşılama:

ihtimalî: Olasılı.

tahrirî: Yazılı.

tenkidî: Eleştirmeli.

25. "ile" ve "-IA" Biçim Birimi ile Karşılama:

askerî: Askerlikle ilgili. Askere özgü.

dâhilî: İçle ilgili.

dinî: Dinle ilgili.

edebî: Edebiyatla ilgili.

26. "-(I)k" Biçim Birimi ile Karşılama:

takribî: Yaklaşık.

hendesî: Geometrik.

iktisadî: Ekonomik.

27. "-k" Yapım Biçim Birimi ile Karşılama:

elastikî: Esnek.

zımni: İçerik.

takribî Yaklaşık.

28. "-kIn" Yapım Biçim Birimi ile Karşılama:

firarî: Kaçkın.

29. "-ki" Aitlik Biçim Birimi ile Karşılama:

zahirî: Görünürdeki.

30. "-I" Biçim Birimi ile Karşılama:

enfüsi: Öznel.

helezonî: Sarmal.

kanunî: Yasal.

31. "-II" Biçim Birimi ile Karşılama

amelî: Uygulamalı.

cezrî: Köklü.

daimî: Sürekli.

demirî: Devirli.

fiilî: Eylemli.

Habeşî: Etiyopyalı.

32. "-Iik/-Iuk" Biçim Birimi ile Karşılama:

serbestî: Özgürlük.

yevmi: Günlük, gündelik.

33. "-mAdAn" Zarf-Fiil Biçim Birimi ile Karşılama:

gayriihtiyarî: Düşünmeden.

34. "-mA" Biçim Birimi ile Karşılama:

tahminî: Kararlama.

vasatî: Ortalama.

35. "-mİş" Sıfat-Fiil Biçim Birimi ile Karşılama

helalî: Ham ipekten dokunmuş bürümceğe pamuk ipliği katılarak elde edilen kumaş.

hilalî: Hilal biçiminde olan.

fağfuri: Fağfurdan yapılmış.

36. "-sAl" Biçim Birimleri ile karşılama:

bedenî: Bedensel.

Beşerî (2): Bedensel.

cinsî: Cinsel.

ferdî: Bireysel.

tarihî: Tarihsel.

37. "-sIz" Biçim Birimi ile Karşılama:

ebedî: Sonsuz, ölümsüz, bengi.

ezelî: Öncesiz.

38. "-sIzIn" Biçim Birimi ile Karşılama:

ani: Ansızın.

39. "-mAksIzIn" Biçim Birimi ile Karşılama:

gayriihtiyari: İstemeksizin.

40. Diğer Şekillerde Karşılama

adedî: Sayıca.

amudufıkari: Bel kemiği.

arabankürdi: Klasik Türk müziğinde az kullanılmış birleşik bir makam.

cebrî: Zorla yapılan.

çividî: Çivit rengi.

hâkî: Yeşile çalan toprak rengi.

demirî: Gri.

elifî: Bantlarla süslenmiş.

İlahî: Ey Allah'ım.

{+sAl} biçim birimi bu karşılama şekillerinden sadece biridir ve sadece Türkçe sözcüklere değil başka dillere ait sözcüklere de eklenmiştir. Türkçe Sözlük'te {+sAl} biçim birimi ve eklendiği sözcüğün kökenine göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

Arapça + {+sAl} Biçim Birimi: cebirsel, cinsel, dairesel, dinsel, hayvansal, hukuksal, ırksal, kimyasal, kutupsal, mantıksal, mesleksel, metinsel, mevsimsel, ruhsal, sanatsal, sınıfsal, siyasal, şiirsel, tarihsel, zihinsel.

Farsça + {+sAl} Biçim Birimi: çembersel, destansal, parasal, tensel.

Fransızca + Arapça + {+sAl} Biçim Birimi: fiziksel.

Fransızca + {+sAl} Biçim Birimi: aritmetiksel, erosal, enterosel, finansal, gensel, helisel, istatistiksel, karesel bölge, magmasal, matematiksel, paradoksal, silindir, üniversal.

Türkçe + {+sAl} Biçim Birimi: abecesel, açısai, adsal, ağıtsal, akçasal, akılsal, aktöresel, altyapısai, anayasal, anısal, anıstal, anlamsal, anlatımsal, anlatısal, araçsal, asal, bağlamsal, baysal, bedensel, betimsel, beyinsel, biçimsel, bilimsel, bilişsel, bireysel, bitkisel, bölgesel, budunsal, bulgusal, bütünsel, büyüsel, çağrışımsal, çalgısal, çekirdeksel, çevresel, çevrimsel, çizgisel, çözümsel, davranışsal, deneysel, devimsel, dışsal, dikdörtgensel, dilsel, diriksel, dirimsel, dişisel, dizgesel, doğrusal, doğumsal, dokunsal, duygusal, duysal, duyumsal, duyusal, düşlemsel, düşsel, düşünsel, düzgüsel, düzlemsel, edimsel, eğitimsel, eğitsel, eleştirisel, ereksel, eşeysel, eşleksel, etsel, evrensel, evsel atık, eytişimsel, ezgisel, geleneksel, girişimsel, gizemsel, göksel, göreneksel, görevsel, görsel, görüntüsel, gövdesel, güneşsel, içgüdüsel, içsel, ilineksel, ilkesel, imgesel, naksal, işitsel, işlemsel, işlevsel, iz düşümsel, izleksel, izlemsel, kadınsal, kalıtımsal, kalıtsal, kamusal, karamusal, karasal, kavramsal, kılıgısal, kırsal, kuramsal, kurgusal, kurumsal, kutsal, olgusal, olumsal, onursal, rastlantısal, sağlıksal, sanırsal, sayımsal, sayısal, sezgisel, sığamsal, simgesel, sinirsel, sonsal, sorunsal, soysal, söz dizimsel, sözsel, tanrısal, tarımsal, tasımsal, tatsal, tecimsel, tepkisel, tinsel, toplumsal, töresel, törensel, tutkusal, ulusal, uysal, uyumsal, üçgensel bölge, ülkesel, ülküsel, üremsel, üretimsel, üstyapısai, varoluşsal, varsayımsal, yapısal, yaratımsal, yargısal, yasal, yaşam öyküsel, yazgısal, yazınsal, yersel, yönetimsel, yönetsel, yöresel, yurtsal, yüzeysel. Yunanca+ {+sAl} Biçim Birimi: biyokimyasal.

2. Türkiye Türkçesindeki {+sAl} Biçim Birimi ve "Sal" Sözcüğü

2.1. Müstakil Bir Sözcük Olan "Sal" Adı:

"Kumsal" sözcüğü, sözlükler içerisinde ilk olarak 1680'de Meninski'nin "Thesaurus Linguarum Orientalum Turcicae, Arabicae, Persicae Lexicon Turcico-Arabico-Persicum" adlı eserinde karşımıza çıkmaktadır. Meninski'de "kumsal" sözcüğü Latince "arenosus locus, feuloacaarenosa, plaga (kumluk yer, kumsal, plaj)" olarak verilmiştir (Meninski, 1680: 1903).

İkinci olarak yerli araştırmacılardan Ahmed Vefik Paşa'nın Lehce-i Osmani'sinde "kumsal" sözcüğüne rastlarız. Ahmed Vefik Paşa "kumsal" için "kum karışık olan arazi, deniz kenarı, kumsal yer, kumla" olarak yer vermiştir (Toparlı, 2000: 254).

Şeyh Süleyman Efendi "kumsal" sözcüğü için "kum karışık olan arazi, kumluk, kişt-izira'at yeri, adak [ada] ve leb-i deryâ, sevâhil-i rîk âlûd" tabirlerini kullanmıştır (el-Buhârî, 1882: 239).

Şemseddin Sami, "kumsal" sözcüğünü tanımlanırken "kumluk yer, kumla mestur olan deniz kenarı" ifadelerini kullanmıştır (Sami, 2007: 1141).

Faruk Kadri Timurtaş {+sAl} biçim biriminin nispet biçim birimi yerine kullanıldığını, Türkçede böyle bir biçim birime rastlanmadığını, bu biçim biriminin Fransızca {+Al} biçim birimine benzetilerek uydurulduğunu söylemiştir. Ayrıca Peyami Safa'nın fiziksel sözünü kullanmasını eleştirmiştir. Timurtaş "fiziksel" yerine "fizikî" denmesi gerektiğini aktarır. Timurtaş, "kumsal, uysal" sözlerindeki {+sAl} biçim biriminin "nispet ifade etmediğini", bu biçim birimlerin uydurma olduğunu söylemiştir (Timurtaş, 2008: 131-138).

Muharrem Ergin, isimden isim yapan {+sAl} biçim biriminin "işlek" olmadığını ve bu biçim birimin "yer" ifade ettiğini söyler (Ergin, 2000: 244).

Ahmet Temir, {+sAl} biçim birimini ve yapısını diğer Türk lehçeleri ile ilişkilendirir. {+sAl} biçim birimini {+sIL} ile ilişkilendirir. Temir'e göre Tatar Türkçesinde bu biçim birimi eksiltme ve benzetme sıfatları yapmaktadır. Temir, yazma eserlerdeki hareke belirsizliği dolayısıyla aslı "kumsal" olan sözcüğün "kumsal" şeklinde okunduğunu savunmuştur (Temir, 1999: 4).

Dîvânu Lugâti't-Türk'te "arsal" için "kumral, konur al" "sarsal" sözcüğü için de "sansar, samura benzer bir hayvancık" tanımlaması yapılmıştır (Atalay, 1986: 36).

Ali Akbaş'a göre Türkçede biri "uysal" diğeri "kumsal" sözcüğü olmak üzere iki "sal" yapısı vardır. "Uysal" sözcüğündeki {+sAl} biçim birimi, fiilden isim yapma biçim birimidir. "Kumsal" ise müstakil bir sözcüktür. Akbaş, Derleme Sözlüğü'nden yararlanarak elde ettiği bulgulara göre "sal" sözcüğünün kendine has anlamlı bir sözcük olduğunu kanıtlamıştır (Akbaş, 2018: 36-38).

Sal: 1. Köyün yakınında ekime ayrılan yer (Merzifon-Amasya). 2. Dağ eteği geniş düzlük (Fakıekinciliği-Pınarbaşı-Kayseri).

Sala: Salan, sırayla ekilen, köyce ekime ayrılan yer. (Elbistan-Maraş; Mut köyleri-İçel)

Akbaş, Karacaoğlan ve Köroğlu'ndan dörtlük sunarak "sal" sözcüğünün biçim birim değil, çeşitli biçim birimler alan müstakil bir sözcük olduğunu örneklemiştir:

*"Köroğlu çikalım dağlar salına
At sürelim mal yemez malına
Baş koymuşum arkadaşlar yoluna
Başı dost yoluna koyanlardanız.*

Dağ salına konan kervan

Yağmur yağar gerilenir

Bir kötüye düşen dilber

Ölmez amma zarilenir.

Köroğlu çikalım dağlar salına

At sürelim mal yemez malına

Baş koymuşum arkadaşlar yoluna

Başı dost yoluna koyanlardanız."

Akbaş, ayrıca isim tamlamaları şeklinde "Dağların salı / dağ salı / dağlar salı" örneklerini vermiştir. Bununla birlikte "sol" sözcüğünden türemiş "solak", "yol" sözcüğünden türemiş "yolak", "göl" sözcüğünden türemiş "gölek", "sal+ak+lar> salaklar" gibi örneklerle yeni bir isim gövdesi oluştuğunu aktarmıştır (Akbaş, 2018: 36-38).

Derleme Sözlüğü'nde ayrıca bu yapıyla ilgili "dağsal (ormanlık bölge)", "dağsalı (dağlık bölge, sıradağ)", "dağsalsı (çalılık yer)" olarak anlam verilmiştir (Türk Dil Kurumu, 1993: 1326).

2.2. Türkiye Türkçesinde {+sAl} Biçim Birimi:

2.2.1. Eylemden Sıfat Yapan {+sAl} Biçim Birimi:

Araştırmacıların üzerinde konuştuğu "kumsal" sözcüğündeki "sal" yapısı "uysal" sözcüğünde de karşımıza çıkar. Şemsettin Sami'ye göre "uysal" sözcüğü "Herkes uyan, herkesin fikir ve reyine tabi olup muhalefet etmeyen ve kendine mahsus fikir ve reyî olmayan." şeklinde tanımlanmıştır (Sami, 2007: 227).

Sevan Nişanyan'a göre {+sAl} biçim birimi Türkiye Türkçesinde sadece "uysal" sözcüğünde bulunur ve bunun bir ad biçim birimi olması mümkün değildir (Nişanyan, 2009: 353).

Zeynep Korkmaz'a göre "uysal" sözcüğü eylem köküne eklenen bir biçim birimdir ve "kumsal" sözcüğündeki "sal" sözcüğü yapısı ile bağlantısı yoktur (Korkmaz, 2003: 61).

2.2.2. Arapça {+î} Nispet Biçim Birimini Karşılama Amacıyla Fransızca {+Al} Nispet Biçim Biriminden Uyarlanmış Aitlik ve Nispet Sıfatları Türeten {+sAl} Biçim Birimi:

Dil Devrimi sonrasında {+sAl} biçim birimi oldukça yaygınlaşmış, araştırmacıları farklı düşünmeye sevk etmiş hatta Türkiye Türkçesinde kullanılan en işlek biçim birimlerden biri hâline gelmiştir.

Özellikle "siyasa" ve "ulus" gibi sözcüklere Arapça nispet {+î} biçim birimi yerine Fransızca {+Al} nispet biçim birimi getirilip Türkçeye uyarlarken {+sAl} şeklinde yanlış olarak kullanılmış ve yaygınlaşmıştır (Korkmaz, 2003: 61).

Yaygın bilim dilinin İngilizce olmasından dolayı bazı sözcüklerin karşılıklarını dilimize kazandırmak için özellikle {+sAl} biçim birimi tercih edilmiştir. İngilizcedeki "continental (karasal), emotional (duygusal), traditional (geleneksel), universal (evrensel)" vb. sözcüklere Türkçe karşılık verilirken {+sAl} biçim birimi kullanılmıştır.

{+sAl} biçim birimi kullanımı Türkiye Türkçesinde yaygınlaşarak hem fiil kök ve gövdelerine hem de isim kök ve gövdelerine eklenmiştir.

2.2.2.1. İsimden Sıfat Yapan {+sAl} Biçim Birimi:

Osmanlıcadan Türkçeye Karşılıklar Kılavuzu'nda "anıtsal" sözcüğündeki "l" ses birimi Fransızca "monumental" sözcüğündeki gibi ince okunması gerektiği, bu biçim birimin kökeninin Fransızca olduğu aktarılmıştır (Türk Dil Kurumu, 1935: 3).

Vecihe Hatiboğlu'na göre {+sAl} biçim birimi genellikle ad kök veya gövdesine getirilerek sıfat görevinde sözcük kurmaktadır. "Anıtsal (anıt-sal), duygusal (duygu-sal), kumsal (kum-sal), kutsal (kut-sal), Tanrısal (Tanrı-sal), uysal (uy+u+sal), bilimsel (bilim-sel), bitkisel (bitki-sel), bölgesel (bölge-sel), geleneksel (gelenek-sel), kişisel (kişi-sel) vb." (Hatiboğlu, 1972: 139). Hatiboğlu'nun düşüncesinde öne çıkan taraf biçim birimin sadece ad kök veya gövdesine geldiğini kabul etmesidir. Bu doğrultuda dikkat çeken "uysal" sözcüğüdür. Bu sözcüğü eylem kökenli değil, ad kökenli kabul etmiştir.

Tuncer Gülensoy {+sAl} biçim biriminin işlek olmadığını aktarmıştır. Türkiye Türkçesinde "baysal, kumsal, uysal" gibi birkaç sözcükte görüldüğünü, Fransızcadan gelen {+Al} biçim birimiyle ilişkisi olmadığını yazar (Gülensoy, 2011: 568).

2.2.2.2. Eylemden Sıfat Yapan {+sAl} Biçim Birimi:

Sevan Nişanyan "uysal" sözcüğü için Anadolu'da çoğu zaman "osal" kimi zaman "usal" diye yazılan sözcüğe dikkat çeker ve "uysal" sözcüğü ile "usan-" arasında ilişki kurar. Kullanılan biçim birimi de {+sAl} değil {+l} ses birimidir. Bununla birlikte Nişanyan {+sAl} biçim birimi için ilkin 1932-33'te Fransızca "universal" sözcüğüne karşılık olarak "evrensel" sözcüğünün kullanıldığını aktarmıştır (Nişanyan, 2011: 236-238)

Zeynep Korkmaz'a göre {+sAl} biçim birimi yalnız adlardan değil eylem kök ve gövdelerinden de sıfatlar yapmıştır: düşünsel, eğitsel, görsel, işitsel, öğretsel vb. (Korkmaz, 2003: 62).

{+sAl} biçim birimi kullanımı yaygınlaşmasıyla Türkçe isim tamlaması yerine {+sAl} biçim birimi kullanılmış ve bu biçim birimi sıfat tamlaması oluşturmuştur. Bu şekilde kullanım Türkiye Türkçesinde tamlama türü değişikliğine sebebiyet vermiştir:

Bölgenin sorunları veya bölge sorunları > Bölgesel sorunlar

Ev atıkları > Evsel atık

Hayvan besinleri > Hayvansal besinler

Hukuk işlemleri > Hukuksal işlem

Kamu alanı > Kamusal alan

Yaşam bulguları > Yaşamsal bulgular

SONUÇ

{+sAl} biçim birimi ve "sal" sözcük yapısı temelde iki başlık altında incelendi. Bazı araştırmacılar {+sAl} biçim biriminin kökeninin "kamusal" ve "uysal" sözcüklerine dayandırmıştır. Dil Devrimi sonrasında Arapça {+î} nispet biçim birimini karşılması amacıyla Fransızca {+Al} nispet biçim biriminden Türkçeye uyarlanan {+sAl} biçim birimi ile "kamusal" ve "uysal" sözcüklerindeki "sal" sözcük yapısının birbiri ile ilgili olması mümkün değildir. Çalışmada {+sAl} biçim birimi ve "sal" sözcüğü ayrı başlıklarla ele alınmıştır.

{+sAl} biçim birimi yaygınlaşınca Türkiye Türkçesinde sözcük ve cümlelerin yapısında değişimler oluşmuştur. Bunlardan biri {+sAl} biçim birimine benzetilerek {+Al} biçim biriminin yaygınlaşmasıyla "aktüel, formel, ideal, kültürel, manuel, model, reel, ritüel" gibi sözcüklerin etkisiyle Türkiye Türkçesinde "sözel, sanal, tikel, tümel, tüzel, yerel" gibi sözcüklerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Diğer bir unsur da {+sAl} biçim birimi Türkçe isim tamlamalarının yerine sıfat tamlamaları oluşturmasıdır. Bu durum Türkiye Türkçesinde yapısal olarak değişmeye sebebiyet vermiştir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, A. (2018). Türkçedeki Sal/Sel Sorunu. *Türk Dili Dergisi* 68(795), 36-38.
- Atalay, B. (1999). *Dîvânu Lûgat-it Türk İndeksi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2000) *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (2000). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Gülensoy, T. (2011). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hatiboğlu, V. (1972). *Türkçenin Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Meninski, F. (1680). *Thesaurus Linguarum Orientalum Turcicae, Arabicae, Persicae Lexicon Turcico-Arabico-Persicum*. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Nişanyan, S. (2009). *Sözlerin Soyağacı*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Nişanyan, S. (2011). *Kelimebaz-1*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Sami, Ş. (2007). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şeyh Süleyman Efendi-i Özbekî el-Buhârî. (1882). *Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî*. İstanbul: Mihrân Matbaası.
- Timurtaş, F. K. (2008). *Türkçemiz ve Uydurmaçılık*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Toparlı R. (2000). *Lehce-i Osmani*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (1935). *Osmanlıcadan Türkçeye Karşılıklar Kılavuzu*. Ankara: Ülkü.

Türk Dil Kurumu. (1993). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: {+sAl} biçim birimi dil bilgisi kitaplarında Dil Devrimi sonrasında Arapça {+î} nispet biçim birimini karşılması amacıyla Fransızca {+Al} nispet biçim biriminden Türkçeye uyarlanırken "siyasa" ve "ulus" gibi sözcüklere getirildikten sonra {+sAl} biçiminde yanlış ayrılmasından oluşmuş biçim birim olarak tanımlanmıştır. Başlangıçta {+sAl} biçim birimi yalnız Türkçe sözcüklerde kullanılırken daha sonra dilimize yerleşmiş yabancı sözcüklere de eklenmiştir. Derleme Sözlüğü araştırmacılara özellikle "sal" sözcüğünün ağızlarda bulunup bulunmamasıyla ilgili önemli sonuçlar vermiştir. Çalışmalar sonucunda Türkiye Türkçesinde {+sAl} biçim birimi dışında müstakil bir "sal" sözcüğü kullanımı tespit edilmiştir. Çalışma temelde iki başlıkta ele alınmıştır. İlk olarak "kumsal" sözcüğündeki "sal" sözcük yapısı {+sAl} biçim biriminden ayrı tutularak müstakil bir başlıkta ele alınmıştır. Dil Devrimi ile birlikte kullanılmaya başlanmış olan {+sAl} biçim birimi ve daha önceden var olan "uysal" sözcüğündeki {+sAl} biçim birimi *Türkiye Türkçesinde {+sAl} Biçim Birimi* olarak aynı başlık altında ele alınmıştır. {+sAl} biçim birimi kendi içinde iki alt başlığa ayrılmış, birinci olarak addan sıfat yapan {+sAl} biçim birimi ele alınmıştır. İkinci olarak da eylemden sıfat yapan {+sAl} biçim birimi ele alınmıştır. Dil Devrimi sonrasında yaygınlaşmış olan {+sAl} biçim birimi günümüzde kullanılan en işlek biçim birimlerinden biri olmuştur. Türkçe Sözlük dışında {+sAl} biçim birimi günlük hayatta bilinçli ya da bilinçsiz olarak oldukça fazla kullanılmaya devam etmektedir. Türkiye Türkçesinin sistematik yapısı gereği {+sAl} biçim birimi ya da dile yerleşmeye uygun biçim birimleri her zaman olacaktır. Türkçe Sözlük'te madde başı olarak kullanılan {+sAl} biçim birimi ve "sal" sözcük yapısı tablo hâlinde sunulmuştur. Ayrıca daha önce bu konularda yapılmış araştırmalar incelenmiş ve başlıklandırma bunun üzerine şekillenmiştir.

1. Türkiye Türkçesindeki {+sAl} Biçim Birimi ve "Sal" Sözcüğü

1.1. Müstakil Bir Sözcük Olan "Sal" Adı:

Genel kanı olarak "kumsal" sözcüğü araştırmacılar tarafından dayanak olarak gösterilir. "Kumsal" sözcüğü sözlükler içerisinde ilk olarak 1680'de Meninski'de karşımıza çıkmaktadır. İkinci olarak yerli araştırmacılarından Ahmed Vefik Paşa'nın *Lehce-i Osman'sinde* kumsal sözcüğüne rastlarız. Şeyh Süleyman Efendi "kumsal" sözcüğü için "kum karışık olan arazi, kumluk" tabirlerini kullanmıştır. Muharrem Ergin, isimden isim yapan {+sAl} biçim biriminin "işlek" olmadığını ve bu biçim birimin "yer" ifade ettiğini aktarır. Ahmet Temir, {+sAl} biçim birimini ve yapısını diğer Türk lehçeleri ile ilişkilendirir, {+sAl} biçim birimini {+sIL} ile ilişkilendirir. Dîvânü Lugâti't-Türk'te "arsal" için "kumral" tanımlaması yapılmıştır. Ali Akbaş'a göre Türkçede biri "uysal" diğeri "kumsal" sözcüğü olmak üzere iki "sal" sözcük yapısı vardır.

2. Türkiye Türkçesinde {+sAl} Biçim Birimi:

2.1. Eylemden Sıfat Yapan {+sAl} Biçim Birimi:

Araştırmacıların "kumsal" sözcüğü ile birlikte {+sAl} biçim birimine örnek için dayanak gösterdiği sözcük "uysal" sözcüğüdür. Sevan Nişanyan'a göre {+sAl} biçim birimi Türkiye Türkçesinde sadece "uysal" sözcüğünde bulunan bir biçim birimdir ve bu biçim birimin bir ad biçim birimi olması mümkün değildir. Zeynep Korkmaz'a göre "uysal" sözcüğü eylem köküne gelen bir biçim birimdir. "Kumsal" sözcüğündeki "sal" sözcüğü ile bağlantısı yoktur.

2.2. Arapça {+î} Nispet Biçim Birimini Karşılması Amacıyla Fransızca {+Al} Nispet Biçim Biriminden Uyarlanmış Aitlik ve Nispet Sıfatları Türeten {+sAl} Biçim Birimi

Dil Devrimi sonrasında {+sAl} biçim birimi oldukça yaygınlaşmış, araştırmacıları farklı düşünmeye sevk etmiş hatta Türkiye Türkçesinde kullanılan en işlek biçim birimlerden biri hâline gelmiştir. Arapça nispet {+î} biçim birimi yerine Fransızca {+Al} nispet biçim birimini Türkçeye uyarlarken özellikle "siyasa" ve "ulus" gibi sözcüklere bu biçim birim getirildikten sonra {+sAl} şeklinde yanlış olarak kullanılmış ve yaygınlaşmıştır.

{+sAl} biçim birimi kullanımı Türkiye Türkçesinde yaygınlaştıktan sonra bu biçim birim hem fiil kök ve gövdelerine hem de isim kök ve gövdelerine eklenmiştir.

2.2.1. İsimden Sıfat Yapan {+sAl} Biçim Birimi:

Osmanlıcadan Türkçeye Karşılıklar Kılavuzu'nda göre "anitsal" sözcüğündeki "l" ses birimi Fransızca "monumental" sözcüğündeki gibi ince okunması gerektiği aktarılmış.

Vecihe Hatiboğlu'na göre {+sAl} biçim birimi genellikle ad kök veya gövdesine getirilerek sıfat görevinde sözcük kurmaktadır: "anitsal (anıt-sal), duygusal (duygu-sal), kumsal (kum-sal), kutsal (kut-sal), Tanrısal (Tanrı-sal), uysal (uy+u+sal), bilimsel (bilim-sel), bitkisel (bitki-sel), bölgesel (bölge-sel), geleneksel (gelenek-sel), kişisel (kişi-sel) vb." Tuncer Gülensoy {+sAl} biçim biriminin işlek olmadığını aktarmıştır. Türkiye Türkçesinde "baysal, kumsal, uysal" gibi birkaç sözcükte görüldüğünü, Fransızcadan gelen {+Al} biçim birimiyle ilişiği olmadığını yazar.

2.2.2. Eylemden Sıfat Yapan {+sAl} Biçim Birimi:

Sevan Nişanyan "uysal" sözcüğü için Anadolu'da çoğu zaman "osal" kimi zaman "usal" diye yazılan sözcüğe dikkat çeker ve "uysal" sözcüğü ile "usan-" arasında ilişki kurar. Zeynep Korkmaz'a göre {+sAl} biçim birimi yalnız adlardan değil eylem kök ve gövdelerinden de sıfatlar yapmıştır: "düşünsel, eğitsel, görsel, işitsel, öğretsel" {+sAl} biçim birimi ve "sal" sözcük yapısını temelde iki başlık altında incelemeye çalıştık. Bazı araştırmacıların {+sAl} biçim biriminin kökeninin "kamusal" ve "uysal" sözcüklerine dayandırıp bu biçim birimin daha önceki dönemlerde de kullanıldığını kanıtlamaya çalışmıştır. Dil Devrimi sonrasında Arapça {+î} nispet biçim birimini karşılması amacıyla Fransızca {+Al} nispet biçim biriminden Türkçeye uyarlanan {+sAl} biçim birimi ile "kamusal" ve "uysal" sözcüklerindeki "sal" sözcük yapısının birbiri ile ilgili olması mümkün değildir. Çalışmada {+sAl} biçim birimi ve "sal" sözcüğü ayrı başlıklarla ele alınmıştır. {+sAl} biçim birimi yaygınlaşınca Türkçemizde sözcük ve cümlelerin yapısında değişimler oluşmuştur. Bunlardan biri {+sAl} biçim birimine benzetilerek {+Al} biçim biriminin yaygınlaşmasıyla "aktüel, formel, ideal, kültürel, manuel, model, reel, ritüel" gibi sözcüklerin etkisiyle Türkiye Türkçesinde "sözel, sanal, tikel, tümel, tüzel, yerel" gibi sözcüklerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Diğer bir husus da {+sAl} biçim biriminin kullanılmasıyla tamlama değişikliği oluşmasıdır. Türkiye Türkçesinde isim tamlaması olarak kullanılan en az iki sözcük {+sAl} biçim biriminin kullanılmasıyla beraber sıfat tamlamasının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu durum Türkiye Türkçesinde yapısal olarak değişmeye yol açmıştır.

EXTENDED ABSTRACT: Since the {+sAl} morpheme was adapted into Turkish from the French {+Al} nispet suffix in order to meet the Arabic {+î} nispet morpheme after the Language Revolution in grammar books, it was incorrectly separated as {+sAl} after being used for words such as "siyasa" and "ulus". defined as the suffix formed. In the early days, the {+sAl} morpheme was used only in Turkish words, but later it was added to foreign words that settled in Turkish. Apart from the {+sAl} morpheme, the use of an independent word "sAl" has been determined in Turkey Turkish. This study has basically been handled under two headings. First of all, the word "kumsal" is handled outside the "sAl" structure {+sAl} morpheme. Compilation Dictionary (Derleme Sözlüğü) has given researchers important results, especially about whether the word "sAl" is present in the dialects. The {+Al} morpheme that started with the Language Revolution and the more "uysal" room {+sAl} morpheme were discussed under the same subheadings. The {+sAl} suffix is divided into two subheadings. Firstly, the suffix {+sAl}, which makes an adjective from a noun, is discussed. Secondly, the suffix {+sAl}, which makes an adjective from the verb, is discussed. The {+sAl} morpheme, which became widespread after the Language Revolution, has become one of the busiest suffixes used today. Apart from the Turkish Dictionary (Türkçe Sözlük), {+sAl} morpheme continues to be used consciously or unconsciously in daily life. Due to the systematic structure of Turkey Turkish, there will always be {+sAl} morphemes or suffixes suitable for placement in the language. The {+sAl} morpheme and "sAl" structure used as per item in the Turkish Dictionary (Türkçe Sözlük) are presented in a table. Previous studies on this subject have been examined and the titling has been shaped on this.

1. The Suffix {+sAl} and the Word "Sal" in Turkey Turkish

1.1. The Name "Sal" as a Seperate Word:

As a general opinion, the word "kumsal" is given as a basis by researchers and it initially appeared in Meninski's dictionaries in 1680. Secondly, we came across the word "kumsal" in the *Lehce-i Osmani* of Ahmed Vefik Pasha, who is one of the local researchers. Sheikh Süleyman Efendi used the terms "kum karışık olan arazi, kumluk" which stands for "sand mixed field/land, sandy" for the word "kumsal". Muharrem Ergin states that the suffix {+sAl}, which makes a noun from a noun, is not "functional" and that this suffix refers to "place". Ahmet Temir, associates the {+sAl} suffix and its structure with other Turkish dialects and associates the {+sAl} suffix with {+sIL}. In *Dîvânu Lugâti't-Türk*, the definition of "kumral" has been made for "arsal". According to Ali Akbaş, there are two different "sal" word structures in Turkish, one of them is the word "uysal" and the other one is the word "kumsal".

2. The {+sAl} Suffix in Turkey Turkish:

2.1. The {+sAl} Suffix Making Adjective from Verb:

Along with the word "kumsal", the researchers cited the word "uysal" as another example for the {+sAl} suffix. According to Sevan Nişanyan, the suffix {+sAl} is a suffix which can be found only in the word "uysal" in Turkey Turkish, and it is not possible for this suffix to be a noun suffix. And according to Zeynep Korkmaz, the word "uysal" is a suffix that comes to the root of a verb. It has nothing to do with the word "sal" in the word of "Kumsal".

2.1.2. {+sAl} Suffix Deriving Adjectives of Belonging and Relative Adapted from the French {+Al} Nispet Suffix to Correspond to the Arabic {+î} Nispet Suffix

After the Language Revolution, the suffix {+sAl} became quite common, making the researchers think differently, and even became one of the most functional suffixes being used in Turkey Turkish. While adapting the French {+Al} nispet suffix to Turkish instead of the Arabic {+î} nispet suffix, the French {+Al} nispet suffix has been used incorrectly as {+sAl} especially when added to some Turkish words such as "siyasa" and "ulus" and has become very common. After the use of {+sAl} suffix became very a common usage in Turkey Turkish, this suffix was added to both verb roots/ stems and noun roots/ stems.

2.1.2. Noun Adjective {+sAl} Suffix:

According to the Translations Guide from Ottoman Turkish to Turkish, the letter "l" in the word of "anıt-sal" should be read as delicately as in the French word "monumental". According to Vecihe Hatiboğlu, the suffix {+sAl} forms a word as an adjective being added to the noun roots and stems. "anıt-sal (anıt-sal), duygusal (duygu-sal), kumsal (kum-sal), kutsal (kut-sal), Tanrısal (Tanrı-sal), uysal (uy+u+sAl), bilimsel (bilim-sel), bitkisel (bitki-sel), bölgesel (bölge-sel), geleneksel (gelenek-sel), kişisel (kişi-sel) etc." Tuncer Gülensoy stated that the {+sAl} suffix is not a functional one. He says that it is only seen in a few words such as "baysal, kumsal, uysal" in Turkey Turkish, and that it is not related to the {+AL} suffix that comes from French.

2.1.2.2 {+sAl} Suffix Adjective from Action:

Sevan Nişanyan draws an attention to the word "uysal", which is often written as "osal" and sometimes written as "usal" in Anatolia, and creates a relationship between the word "uysal" and "usan-". According to Zeynep Korkmaz, the suffix {+sAl} made adjectives not only from nouns but also from verbs and their roots and stems such as "düşünsel, eğitsel, görsel, işitsel, öğretsel". We basically tried to examine the {+sAl} suffix and the "sAl" structure under two headlines. Some researchers have tried to prove that the {+sAl} suffix has already been used in Turkish in earlier periods as in the words "kamusal" and "uysal". After the Language Revolution, it is not possible for the {+sAl} suffix which was adapted from French {+Al} nispet suffix to Turkish in order to meet the need of Arabic {+î} nispet suffix, to be related with the "sal" word being used in "kamusal" and "uysal" words in Turkish. Finally, in this study, the suffix {+sAl} and the word "sAl" are discussed under two separate headlines.